

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2021

Oxie kyrka, fornlämning L1988:5491

DRÄNERING

Malmö kommun
Skåne län

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2021

Oxie kyrka,
fornlämning L1988:5491

DRÄNERING

Malmö kommun
Skåne län

Skånearkeologi

Per Sarnäs

Midgårdsgatan 3

216 19 Malmö

Tel: 0708-82 78 16

E-post: info@skanearkeologi.se

Webb: www.skanearkeologi.se

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2021

Oxie kyrka, fornlämning L1988:5491

Dränering

Malmö kommun

Skåne län

Skånearkeologi

Rapport 2021:15

Författare: Per Sarnäs

Grafisk form: Anders Gutehall

Omslagsbild: 1/4 (Viertel) Witten som påträffades i schaktmassorna

Kartor: © Lantmäteriet/Metria ordernr 912662

© Skånearkeologi 2021

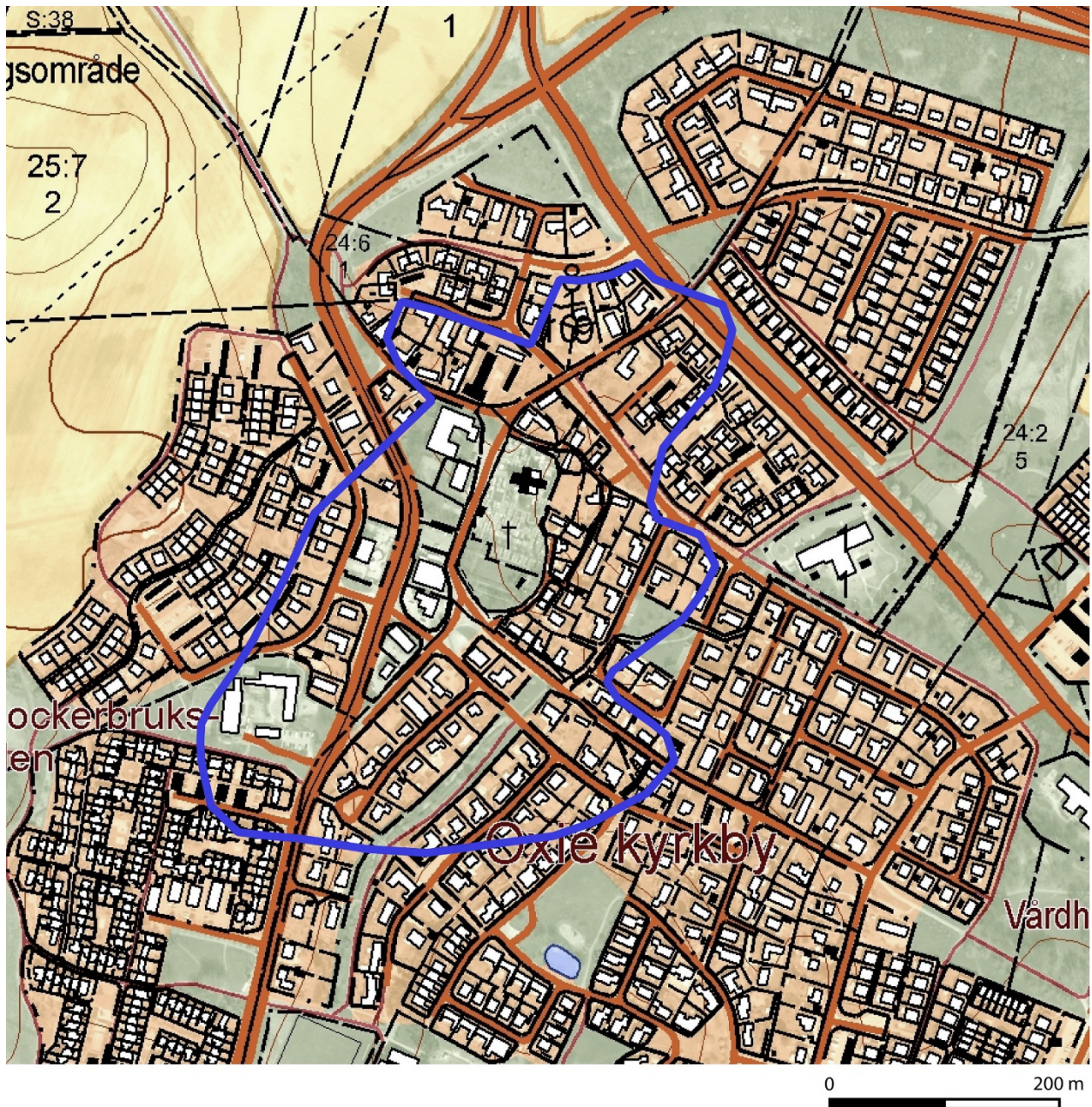
Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Syfte och metod	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Undersökningsresultat	6
Referenser	9
Tekniska och administrativa uppgifter	10

Figur 1. Karta över Skåne med Malmö kommun markerat med blått.

Figur 2. Del av fastighetskartan över Oxie. Oxie historiska bytomt är markerad med blå linje.
© Lantmäteriet

Sammanfattning

Med anledning av att Malmö Pastorat planerade anlägga en ny dagvattenledning samt dränering runt Oxie kyrka beslutade Länsstyrelsen Skåne om en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning.

Schaktningen för bortledning av dagvatten och dränering började i öster vid absiden och fortsatte längs södra sidan av kyrkan. Schaktet var i början grunt, ca 0,5 m men blev djupare ju närmare tornet man kom. Schaktet var som djupast utanför tornet där man nådde ett djup av ca 1,8 m. Det stora djupet beror på att man under 1800-talet påförde massor för att möjliggöra en begravningsnivå till. Vid schaktningen mellan korsarmen och tornet påträffades rester efter två sönderslagna gravhällar. På den ena gravhällen kunde en av de gravlagda identifieras som Giesa Andersdotter, född 1729 och död 1798. I schaktmassorna framkom även en 1/4 (Viertel) Witten präglad i Lübeck mellan åren 1365–1379.

På norra sidan av kyrkan började schaktningen i hörnet mellan norra korsarmen och långskeppet. Efter drygt åtta meter framkom en bred grundmur på ett djup av knappt en meter. Grundmuren har en bredd av minst en meter. Längs en sträcka av 3–5 m väster om korsarmen framkom tre större stenar som låg löst i det gamla lednings-schaktets fyllning.

Inledning

Med anledning av att Malmö Pastorat planerade anlägga en ny dagvattenledning samt dränering runt Oxie kyrka beslutade Länsstyrelsen Skåne om en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning. I Malmö Pastorats ansökan ingick även ett planerat schakt mellan södra korsarmen och tornet för att kunna studera kyrkans grundläggning. Denna del kom dock att utgå då grunden bedömdes för instabil.

Konserveringen av myntet har utförts av Lovisa Dahl och bestämningen av myntet har gjorts av Gitte Ingvardson. Båda är verksamma vid Lunds universitets historiska museum.

Syfte och metod

Syftet med schaktningsövervakningen var att dokumentera berörda lämningar och kulturlager.

Inmätning har genomförts med dels RTK-GNSS (schaktet norr om kyrkan) och analogt och digitaliserats i efterhand (schaktet mellan tornet och södra korsarmen). Läget för övriga schakt som inte har dokumenterats har endast mätts in ungefärligt längs en mittlinje.

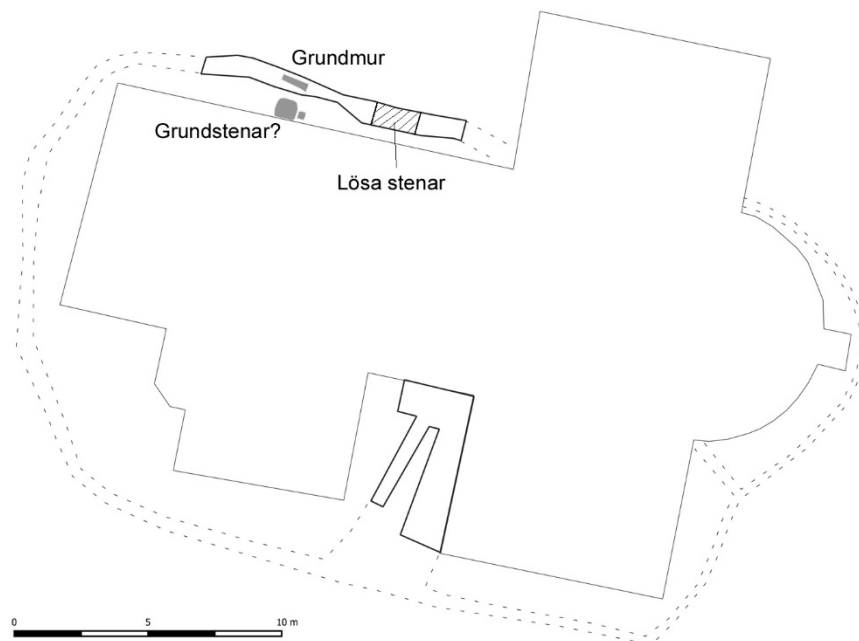
Delar av lagren och upprävdade massor mellan korsarmen och tornet undersöktes med metalldetektor.

Topografi och fornlämningsmiljö

Namnet Oxie anses vara en sammansättning av ordet ”os” i betydelsen åmynning eller källsprång och ”hög”, dvs. gravhög (Ingers 1970). Oxie omnämns första gången på 1100-talet i Lunds domkyrkas Necrologium (Rosborn 1984). Orten nämns även som kungalev, dvs. kunglig egendom, i Kongelevslistan i Kong Valdemars Jordebog från 1230-talet (Rosborn 1984; Jönsson & Brorsson 2003).

I äldre arkivalier omnämns ”Hoffgaarden” eller ”Oxie gaard” på vilken kungens fogde residerade. Läget för denna gård är okänt. Det har dock med en viss sannolikhet föreslagits kunna ha varit gård nr 15 och 24 som vid något senare tillfälle har delats. Gård nr 15 låg strax söder om kyrkan och gård nr 24 omedelbart väster om gård nr 15

Figur 3. Planen visar de schakt som övervakades (heldragen linje). Streckad linje visar dräneringens omfattning.

(Jönsson & Brorsson 2003). Gård nr 15 har legat inom den utvidgade delen av kyrkogården.

Kyrkan äldsta delar är från 1100-talet, ursprungligen hade byggnaden den för romanska kyrkor vanliga grundplanen: långskepp, ett lägre smalare kor samt absid. Redan under medeltidens senare del kom de första ändringarna då kyrkan fick valv och en sakristia norr om koret. Vid långhusets södra sida tillkom ett vapenhus på vilket man senare uppförde tornet, något som förklarar tornets ovanliga läge framför långhusets södra sida. Fram till 1848 hade kyrkan fortfarande sin medeltida utformning. Den ökande befolkning krävde en större och rymligare kyrka. C G Brunius anlätades för att bygga om kyrkan. Han lät riva koret och absiden och uppförde ett rymligare korparti. Två korsarmar tillkom och skapade kyrkans nuvarande korsform. Av den ursprungliga 1100-talskyrkan återstår idag långhusets väggar och portalen i söder samt dopfunten. I en beskrivning från 1831 framgår att kyrkogården enbart bestod av gräsvall, men kom därefter att omgestaltas med anlagda grusgångar och träd planterades. Omkring denna tid lades ett kraftigt lager matjord ut över kyrkogården för att göra det möjligt med ett andra skikt med gravar (Simonsson 2017).

Undersökningsresultat

Schaktningen för bortledning av dagvatten och dränering började i öster vid absiden och fortsatte längs södra sidan av kyrkan. Mellan den södra korsarmen och tornet hade man planerat för ett större schakt för att klargöra kyrkans grundläggning.

Schaktet var i början grunt, ca 0,5 m men blev djupare ju närmare tornet man kom. Schaktet var som djupast utanför tornet där man nådde ett djup av ca 1,8 m.

Schaktningen för dagvatten- och dräneringsledning besiktigades endast vid ett par tillfällen eftersom man följde det äldre ledningsschaktet och berörde i stort sett endast påförda massor. Det större schaktet mellan södra korsarmen och tornet dokumenterades genom fotografering och inmätning medelst tumstock.

Delar av schaktet liksom uppgrävda massor undersöktes med metalldetektor. Långskeppets grund under sockeln var kallmurad. Utanför grunden hade vid ett senare tillfälle påförts större stenar som initialt uppfattades som en del av grunden. När dessa togs bort framkom den egentliga grunden. Grundläggningen gav ett instabilt intryck varför man från församlingens sida inte ville gräva djupare och därmed riskera sättningar. Grunden längs långskeppet och södra korsarmen frilades med till strax under sockeln.

Figur 4. Fotot visar hörnet mellan korsarmen och södra långhusväggen. Foto från sydväst.

Figur 5. Fotot visar hörnet mellan tornet och södra långhusväggen. Foto från sydost.

Figur 6. Fotot visar södra långhusmurens grund. Foto från söder.

Figur 7. Fotot visar fragmenten efter Giesa Andersdoters gravsten. Gravstens ursprungliga storlek är okänd och de två nedre gravstensfragmentens placering är osäker.

I schaktet från absiden längs södra sidan av kyrka och fram till ingången till långskeppet förekom ett svagt humöst och grusigt lager som bör utgöra de massor som påförts kyrkogården för att kunna begrava fler. I samband med detta bör kyrkogården ha höjts med minst en meter. Det innebär att merparten av schaktningen endast berörde påförda massor. Från södra korsarmen och en bit förbi tornet berörde äldre lager på ett djup av drygt en meter där det förekom betydligt fler människoben. Mellan tornet och södra korsarmen framkom ett sådant lager ca en meter under sockelns övre kant. I detta lager förekom också en ökad mängd människoben.

Vid schaktningen mellan korsarmen och tornet påträffades rester efter två sönderslagna gravhällar. Av den ena påträffades så pass mycket att en av de gravlagda kunde identifieras som Giesa Andersdoter. Giesa Andersdoter var född 1729, möjligen i Hötofta. Hon gifte sig 1756 med Anders Nilsson från Oxie. Anders Nilsson dog redan 1768. Enligt bouppteckningen efter "Avlidna bonden Anders Nilsson på frälse utsockne hemmanet nr 29 uti Oxie by under Klågerups sätesgård, som efter sig lämnat i andra äktenskapet dess kära hustru Gjesa Andersdotter och deras två barn Nils nio år och dottern Hanna elva år, samt två barn i dess första gifte Truls 21 år och gifta dottern Malena med bonden Jöns Kristensson uti Fosie 25 år." (Anders Nilssons bouppteckning Oxie häradsrätt (M) FII:15 (1768–1769) Bild 36 / sid 31). Giesa Andersdoter dog 1798 vid en ålder av 69 år.

I schaktmassorna framkom ett 1/4 (Viertel) Witten präglat i Lybeck mellan åren 1365–1379 (figur 8; MMA 140:1).

På norra sidan av kyrkan började schaktningen i hörnet mellan norra korsarmen och långskeppet. Efter drygt åtta meter framkom en bred grundmur på ett djup av knappt en meter. Grundmuren har en bredd av minst en meter. Grundmuren har troligen skadats av den äldre dräneringen och dagvattenledningen genom att stenar borttagits. I botten har man inte tagit bort stenarna utan i stället ändrat på ledningssträckningen för att undvika en av de stora grundstenarna. Uppe i grusgången invid kyrkans vägg ligger två stora stenar som sannolikt utgör rester efter samma mur. Vid schaktningen närmast korsarmen påträffades tre stora stenar som låg löst i fyllningen ovanför den gamla dagvattenledningen. Dessa stenar framkom på en sträcka av 3–5 m väster om korsarmen. Om även dessa stenar utgör rester efter en äldre grundmur så har det funnits grundmurar på var sin sida om nordportalen. Grundmurarna utgör i så fall

Figur 8. Fotot visar myntet som påträffades löst i schaktmassorna mellan tornet och korsarmen. Foto Lovisa Dahl, LUHM.

Figur 9. Fotot grundmuren som framkom ca 0,6 m under markplan. Foto från sydväst.

resterna efter en byggnad med en ungefärlig bredd av fem meter. I en pärm i församlingshemmet har en lokalhistoriker samlat information om bland annat Oxie och i denna pärm finns en uppgift om att man ”på en liten upphöjning norr om kyrkan har man vid gravöppning funnit stora stenar”. Möjligen har även dessa stenar ingått i en tillbyggnad norr om kyrkan. Det finns dock inga uppgifter om exempelvis ett vapenhus på norra sidan av kyrkan.

De i schaktet upprävdade massorna var mer humösa på norra sidan än på den södra sidan som om det inte påförts massor i samma utsträckning på denna sida. Det förekom endast ett fåtal människoben i fyllningen. Strax väster om den påträffade grundmuren framkom dock något fler ben, bland annat en underkäke, vilka troligen härrör från en grav som grävts sönder i samband med det tidigare ledningsschaktet.

Referenser

Litteratur

- Ingers, I. 1970. Ortnamn i Malmö. VIII. Oxie, Lockarps och Glostorps socknar (forts.). Malmö Fornminnesförenings Årsskrift.
- Jönsson, L. & Brorsson, T. 2003. Oxie i sydvästra Skåne. En plats med centrala funktioner. Landskapsarkeologi och tidig medeltid – några exempel från södra Sverige. Uppåkrastudier 8. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8°, N0. 41.
- Simonsson, K. 2017. Oxie kyrka Lunds stift. Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning. jais arkitekter, Svenska kyrkan Lunds stift
- Rosborn, S. 1984. Malmö. Den medeltida staden och dess omland. RAÄ/SHM Rapport Medeltidsstaden 67. Stockholm.

Opublicerat material

Oxie häradsrätt (M) FII:15 (1768–1769) Bild 36 / sid 31

Kartmaterial

Fastighetskartan

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer 431-16009-2020
Skånearkeologis diarienummer202027
Inventarienummer MMA 140
ArkivnummerS08:111

LänSkåne
Kommun Malmö
SockenOxie
Fastighet Oxie 53:1
RAÄ-nummerOxie 38:1/ L1988:5491

Koordinatsystem Sweref 99 TM
N koordinat6157709
E koordinat379994
M ö.h. 36-37

Fältarbetstid2021-03-18-2021-04-20
Antal arbetsdagar 7
Antal arkeologtimmar 22

Undersökt yta 18 m²

ProjektansvarigPer Sarnäs
UppdragsgivareMalmö Pastorat

Arkivmaterial i form av shp-fil, digitala foton och rapportoriginal förvaras på Malmö Museer.